

1 CORINTHIANS

Warefa'aia

Feni rawarawa ne'iaa Paul a'a ei Corinth ba i fawanewaneaa ei awataa wagii fei mau losuia yei, fei losuu fa'asi'ana Paul.

A'a fei au fei, Corinth, hepalo baua gufuu ei Greece ma fei pa'aa gufuu gavaman yei Achaia. Namina rata ei talaa totoo mugoo po'ii ro'ou, mamaguguaa ro'ou wagii ei maumau gufuu ro'ou ma ei mau fitatafipa'aia.

Paul fi warewareaa ei fi'alagiaa ei fiharoi, fitatafipa'aia, lalaia, famarapuaa unuu hemeadi, ei mau losuia, ei fanaa fei Spiriti Apuna ma fei asi'ana. Ina fama'aia ba fei rawani'a warea na warewareaa e'ei manumanu e'ei.

¹ Yau Paul, a'a fei nunumiaa mei Haidaa, ina rafeinau ba yau hemea apostle Jesus Christ ma mei lofuu o'odu Sosthenes, hia yeni a'au.

² Feni ne'ia i dinaa a'a fei losuu mei Haidaa i Corinth, a'a ei rona papaditai a'a Christ Jesus—ei ina harofaa ro'ou ba ronei apunaifipui a'a minaa ei rona'aida lala'aa fei haraa mei Fasu Jesus Christ—mei Fasuu ro'ou ma o'odu.

³ Fei rawani'a ma gutafarawaniaa mei Haidaa mei Amaa o'odu ma mei Fasu Jesus Christ i oa a'a hamu'ou.

Warea 'ta'

⁴ Una'aida ware 'ta' a'a mei Haidaa uaa hamu'ou. Hamatee a'a Christ Jesus, ina fanaa hamu'ou fei rawani'ana.

⁵ Uaa a'ana inamina haweginaa hamu'ou a'a minaa ena manumanu—minaa ei paolaa warea ma minaa ei apa'aa hamu'ou—

⁶ uaa fei u'ugaa Christ, fei hai'ouna u'ugia napa'aa fa'uai a'a hamu'ou.

⁷ Si'ei, lomi i taretare pinee hamu'ou a'a ei fanaa fei Spiriti ena hamofi oma'a fininaa refurefua ba nei famauamai mei Fasuu o'ou Jesus Christ.

⁸ Iwe fawe'inaa naranaraa hamu'ou nopa'aloo fei a'apoo ma lomi i guguinaa unuu hamu'ou hafelo'a a'a fei arewaa mei Fasuu o'ou Jesus Christ.

⁹ Mei Haidaa na oafagugu ma na rafeinaa hamu'ou ba hamonei oafipui a'a mei Na'una Jesus Christ, mei Fasuu o'ou.

Fi'alagia laloo fei Losuu

¹⁰ Ena lofu, a i'iginaa hamu'ou ba a'a fei haraa mei Fasuu o'ou Jesus Christ, hamonei'aa fifalaginaa hamu'ou. Ma nei'awe pa'i manumanu watalaa hamu'ou ma hamonei oafipui a'a hepalo ua pa'apa'a ma heai naranara.

¹¹ Ena lofuu, hefi'a rama'a humuu Chloe, rona warefanau ba na pa'i fihareia dupuaa hamu'ou.

¹² Fei hanuiiau ale'ei: Hemea hamu'ou na ware ba, “Yau na neneraa Paul”; hemea na ware, “Yau na neneraa Apollos”; hemea, “Yau na neneraa Cephas* ”; ma hemeadiai, “Yau na neneraa Christ.”

¹³ Haa—Christ, na fifalagii? Ma Paul, rona fatawaia uaa hamu'ou? Ma, hamu'ou, hamona pudugufai wagii† fei haraa Paul?

* **1:12: 1:12** O, Peter † **1:13: 1:13** O, a'a; v. 15 anaa

14 Naminapa'aa rawani ba laguna pudugufinaa hamu'ou Crispus ma Gaius ma abaa yau.

15 Si'ei, lomi i ware nemea ba hamona pudugufai wagii fei harau.

16 (Fa'ua ba ana una pudugufinaa ei rama'a humuu Stephanas; ma'uaa lomi una nonominia ba una pudugufinaa hemeadi.)

17 Uaa abaa i aloamiau Christ ba nei pudugufai; ma'uaa ba nei u'ugaa fei rawani'a warea. Abaa una wareaa ei naranaraa rama'a ua. Nabaa ale'ei, lomi na pa'i faufau fei hawafoloo Christ.

Christ mei Ano'ano, mei Faufau mei Haidaa

18 Uaa fei u'ugaa fei hawafolo, lomi hanuna a'a ei rona fagiana. Ma'uaa a'a o'ou eni ona tela, na pa'i faufau mei Haidaa wagina.

19 Uaa ina ne'idii:
 “Awe fapedugaa fei ano'anoiaa ei rona pa'i baua apa'aa ro'ou;
 ma awe pulotomaa naranaraa ei na mua apa'aa ro'ou.”

20 Amaia mei na pa'i apa'ana? Amaia mei na tonaa watauda feroiana? Amaia mei ba namina apa'ifarawaninaa ei u'ugaa minaa ei manumanu a'a feni au feni? Haa, a'a ba mei Haidaa na fafanunuaa rama'a ale'ei poapoa a'a fei apa'ifarawaniaa feni ano?

21 Wagii fei ano'anoiaa mei Haidaa na bigi'ia ale'ei ba i a'a fei ano'anoiaa feni malagufu, lomi ro'aa apa'ia. Ma a'a fei poapoa, fei rona u'ugia, mei Haidaa na ni'e ba i fatela'anaa ei rona narafawe'i.

22 Ei Jew, rona nunuminaa ei hilalaa foigia ma ei Greece, ro'ei lalabaginaa fei ano'anoia,

²³ ma'uuaa o'ou, ona u'ugaa fei fatawaa Christ: fei alabe'a a'a ei Jew ma lomi hanuna a'a ei Gentile.

²⁴ Ma'uuaa a'a ei na lala'aa ro'ou mei Haidaa, minaa laguei, Jew o Greece, Christ, hia fei faufau mei Haidaa ma fei ano'anoiana.

²⁵ Uaa fei fapoapoaiaa mei Haidaa na muainaa fei apa'aa rama'a ma fei fapududuaa mei Haidaa na faufaudiai laraa fei faufau rama'a.

²⁶ Ena lofu, narama'aia ba hamu'ou batanai fama'a ei atawe lala'aa hamu'ou. A'a ba na bau-nai ei apa'aa minaa hamu'ou i pudaa rama'a ma a'a ba minaa hamu'ou baa rama'a o na'uu ha-para.

²⁷ Ma'uuaa mei Haidaa na rafeinaa ei a'afoloi feni malagufu ba famamafaa ei rona pa'i baa apa'aa ro'odu; mei Haidaa na rafeinaa ei pududu manumanuu feni ano ba famamafaa ei rona faufau.

²⁸ Ina rafeinaa ei pusu'o manumanu a'a feni ano ma ei fawawaroro manumanu—ma ei lomi rona wareifinina—ba fapedupeduu ei na udedii.

²⁹ Uaa ba lomi nemea i famamagugui i ma'aa mei Haidaa.

³⁰ Si'ei ba hia, hamona oafipui a'a Christ Jesus, mei na oa ale'ei ano'anoo o'ou a'a mei Haidaa, mei i fawanewaneaa o'ou, fafafa'arainaa o'ou ma pono'aa o'ou.

³¹ Si'ei, ana ale'ei na ne'idii: “Mei ba i famamagugui, nei famamagugui a'a mei Fasu.”

2

¹ Ena a nomai a'a hamu'ou, ena lofu, abaa una nofininamii hofehofea o famamagugui ba na pa'i

baua apa'au ei a u'ufanaa hamu'ou fei u'ugaa mei Haidaa.*

² Uaa yau na nara ba unei'aa apa'aa ne'a manu-manu ei a gutafipui a'a hamu'ou ma'uaa ana unaa Jesus Christ ma fei fatawana.

³ Una nofininamii fei pududua ma ma'aua fipuinaa funurerea a'a hamu'ou.

⁴ Fei paolaa u'ugau abaa na nofininamii baua apa'a o hofea a'a hamu'ou ma'uaa fi fama'aa hamu'ou fei faufau fei Spiriti.

⁵ Hee, lomi na rawani ba hamu'ou narafawe'i a'a fei apa'aa rama'a ma'uaa a'a fei faufau mei Haidaa ua.

Fei Ano'ano Noranarai a'a fei Spiriti

⁶ Ma'uaa hai'ou'ei warewareaa fei u'uga, fei na pa'i apa'a i dupuaa ei rona a'u. Ma'uaa abaa fei mau apa'aa feni au feni, o fei mau apa'aa ei haparaa feni au feni, ei fi pa'ailao ei faufau ro'ou.

⁷ Agia, hai'ou fi wareaa fei ano'anoiaa mei Haidaa, fei nado'o ude'opa'ai, fei ba mei Haidaa na audigia ba i fani hawera a'a o'ou, ei atawe mamara feni malagufu.

⁸ Lomi hemea bauaniaa feni malagufu na apa'ia. Nabaa rona aida, lomi ro'aa fatawaiaa mei Fasuu fei hawera.

⁹ Ma'uaa, ale'ei fei ne'ia:
 “Lomi puda na fanunupa'i,
 lomi adia na guaipa'i
 ma fei naranara i gu nabaa i naraiaa
 tamanu mei Haidaa nadii pagi'aufanaa ei
 rona haguia”—

* **2:1: 2:1** Hefi'a ne'ia ba, u'ufanaa hamu'ou fei opa'aiaa mei Haidaa.

10 ma'uuaa a'a fei Spiritina, mei Haidaa na foiginia a'a o'odu.

Fei Spiriti i labaginaa minaa ei manumanu ma ana i labaginaa ei manumanuu mei Haidaa, ei na ude fawalalo.

11 Uaa hini dupuaa rama'a na apa'aa naranaraa hemea rama'a? Ana fei spiriti laloo iaa mei rama'a. Ana ale'ei, lomi hemea na apa'aa fei naranaraa mei Haidaa. Ana fei Spiritii mei Haidaa ua.

12 Lomi ona tonaa fei spiritii feni malagufu ma'uuaa fei Spiriti noranarai a'a mei Haidaa ba onei apa'aa tamanu mei Haidaa na fani'uaia a'a o'ou.

13 Sifeni feni ba onei wareia, abaa paolaa warea rona feroinaa o'ou a'a ei apa'aa rama'a ma'uuaa ei paolaa warea, feroiaa fei Spiriti, ei na warewarea ei manumanu na fa'uai a'a fei Spiriti ma a'a ei paolaa warea fei Spiriti.†

14 Mei lomi na pa'i fei Spiriti, lomi ba i tonaa ei manumanu noranamai a'a fei Spiritii mei Haidaa, uaa i a'ana ei manumanu ei, na a'afoloi ma pa'aa lomi ba i apa'aa ro'odu. Uaa ei, manumanuu fei Spiriti.

15 Mei na pa'i fei Spiriti, ina hawia ba i fanunu'apa'aa minaa ei manumanu ma'uuaa ana hia, lomi ba iwe oanaa hape'umuu rama'a:

16 “Haa—hini i apa'aa fei naranaraa mei Fasu ba i feroinia?”
Ma'uuaa o'odu, ona pa'i fei naranaraa Christ.

† 2:13: 2:13 O, feroiaa fei Spiriti, fei na fa'arewaiiaa ei fafa'uaiaa fei spiriti a'a ei rona pa'i fei maumau fei spiriti.

3

Fi'alagia laloo fei Losuu

¹ Ena lofu, lomi ba a wareware a'a hamu'ou ale'ei ba hamona pa'i fei Spiriti, ma'uaa ale'ei maumau rama'aa malagufu—ale'ena baduu ua a'a Christ.

² Una fasusunaa hamu'ou pao susu. Abaa una fagunaa hamu'ou we'ia du'ua, uaa hamotawe hawia ma ana hamotawepo'o felefele.

³ Hamu'ou, ale'eni rama'aa malagufu ua eni. Uaa na pa'i punepunea ma fisibaia dupuaa hamu'ou. Ma si'ei, hamu'ou rama'aa malagufu ua, na? Fei maumau hamu'ou, ale'ena rama'a ua, na?

⁴ Uaa nabaa nemea i ware ba, “Yau na neneraa Paul” ma nemeadi ai ba, “Yau na neneraa Apollos,” hamu'ou ale'ena rama'a ua, na?

⁵ Rama'a bata Apollos? Ma rama'a bata Paul? Nafi ua ma ana a'a lagua, hamona guainaa fei u'uga ma si'ei, hamona narafawe'i. Mei Fasu na fani bigi'a a'a hememea.

⁶ Yau na faroaa fei lau. Apollos na fani ranuna ma'uaa mei Haidaa na fahabeia.

⁷ Si'ei, mei faroa o mei fanaa ranu, lomi na pa'i haraa lagua, unaa mei Haidaa ua—mei na fahabeaa ei manumanu.

⁸ Mei faroa ma mei fanaa ranu, laguna pa'i hepalo ua naranara ma hememea lagua, iwe tonaa pono'ana ana ale'ei ei bigi'ana.

⁹ Uaa haigua, paniaa panii mei Haidaa ma hamu'ou, pe'ihapee mei Haidaa ma ana humuu mei Haidaa.

10 Wagii fei rawani'a na fanau mei Haidaa, una augaa fei fasu'ufufugoi, ale'ei hemea pa'aa fadufadua ma hemeadiai fi fadufadu wagina. Ma'uaa hememea nei oma'afarawaninaa anaia ba batanai na fadufadu.

11 Uaa lomi ba nemea i fa'udiai hepalo fasu'ufufugoi. Uaa na pa'idii hepalo, simeni Jesus Christ ua.

12 Nabaa nemea i fadufadu pafoo fei fasu'ufufugoi ma i biginaa gold, o silver, o ei mugoo na bauana pono'ana, o ei haihai, o ei guana, o pa'apa'aa ei lau,

13 fei bigi'ana, i unia ba na biginaa tamanu, uaa fei Arewaa i fa'arewaia. Fei hafi, ipowe fa'arewaia ma maniaa fei bigi'aa hememea ba na we'i, o lomi.

14 Ma nabaa fei faduana na telapa'i, i tonaa fei pono'ana.

15 Ma nabaa fei faduana na gu'a, na pa'ai ei bigitemuana. Ana unaia i tela ma'uaa ale'ei hemea na ponitela'apa'i a'a fei weguweguna.

16 Haa, lomi hamona aida ba hamu'ou humuu mei Haidaa ma fei Spiritii mei Haidaa na oa laloo iaa hamu'ou?

17 Nabaa nemea i rosiaa fei humuu mei Haidaa, mei Haidaa, ana i rosia, uaa fei humuu mei Haidaa na apunai ma hamu'ou fei humu fei.

18 Hamonei'aa sifi'aa ana hamu'ou. Nabaa nemea hamu'ou i nara ba hia na pa'i apa'ana ale'ei fei apa'aa feni malagufu, ineido'o oa ale'ei hemea poapoa ma nene, i oa ale'ei hemea na pa'i apa'ana.

19 Uaa fei apa'aa feni malagufu, ale'ena manumanuu fafadia puda'a mei Haidaa. Ana ale'ei fei ne'ia: "Ina panarofaa ei rona pa'i apa'aa ro'ou a'a ei manitoai ro'ou."

²⁰ Ma hepalodiai, “Mei Fasu na aida ba fei naranaraa ei rona pa'i apa'aa ro'odu, lomi hanuna.”

²¹ Si'ei, lomi na rawani ba nemea i mamagugu! Minaa ei manumanu, finefinee hamu'ou;

²² ale'ei Paul, o Apollos, o Cephas*, o feni ano, o fei faweweni, o ma'ea, o wagieni, o narani—minaa ena, finefinee hamu'ou.

²³ Ma hamu'ou manumanuu Christ ma Christ manumanuu mei Haidaa.

4

Ei Apostle Christ

¹ Si'ei, ei rama'a, ronei tonaa hai'odu ale'ei nafii Christ ma ale'ei oma'aa ei manumanuu mei Haidaa, ei na ude'opa'ai.

² Ma hepalo baua manumanu, fei ba ei rona oma'aa hepalo manumanu ale'ei, ronei fama'aia ba ronapa'aa wewea.

³ Lomi manumanu a'au nabaa hamo'aa narafafelo a'au o aunaa yau dududua, uaa ana lomi una narafafelo ana a'au.

⁴ Fei naranarau na rawani ua ma'uaa lomi na ware ba yau rawani'a rama'a. Ana mei Fasu ua i dududuau.

⁵ Si'ei, nabaa atawepa'aa fei auna, apuna dududuua hepalo manumanu; hamonei fawiwi'ai nopa'aloo fei ba i nomai mei Fasu. Iwe falelefoaa ei manumanu na ude'opa'ai laloo fei roromaa ma i fa'arewaiaa fei pa'aa naranaraa ei rama'a. A'a fei au fei, mei Haidaa iwe fanaa fei udugiana a'a hememea.

⁶ Si'ei, ena lofu, ei manumanu ei, una aunamii pafoo haigua Apollos ba fararawanii hamu'ou uaa

* 3:22: 3:22 O, Peter

ba a'a haigua, hamonei to apa'aa hamu'ou a'a feni warea feni, “Apuna au'ualao naranara pafoo tamanu na ne'idii.” Ale'ei, lomi ba o famamagugui a'a hemea ma fafeloaa hemeadii.

⁷ Uaa hini na bigifa'u'ugainaa hamu'ou a'a hefi'adii? Tamanu manumanu ba hamona to'uaia? Ma nabaa fa'ua ba hamona to'uaia, tani hamo'aa mamagugu wagina?

⁸ Pa'idigaa hamu'ou minaa ei manumanu hamona nunuminia! Hamona pa'idii watauda manumanu! Hamona oadii ale'ei hapara—ma abaa hai'odu a'a hamu'ou. Ma una nunuminia ba hamu'ou pa'aa ale'ei hapara, ale'ei haigu'aa haparaifipui a'a hamu'ou!

⁹ Fafanunuau ale'ei ba mei Haidaa na aunaa hai'ou eni apostle mugii ei roi talailao wagii fei humuu fifigaia ba i hanunuinia i haroo pumanugawe ale'ei ba hai'ou nei tonaa ma'ea wagii fei mau fifigaia. Ba ronei hapeinaa hai'ou, minaa fei haroo pafea, ei alo'alo ma ei rama'a pu.

¹⁰ Hai'ou ale'ena poapoaa Christ ma'uaa na pa'i baa apa'aa hamu'ou a'a Christ, na? Hai'ou pududu ma hamu'ou na faufau! Hamona honua, lomi hai'ouna honua!

¹¹ Ana a'a feni au feni, hai'ouna tonaa baa ma sigigia, na madigedige lalawaa hai'odu ma rona fo'afafeloaa hai'odu ma lomi humuu hai'odu.

¹² Hai'ouna bigifawe'inaa panii hai'odu. Ena rona umuaa hai'odu, hai'ouna haweginaa ro'odu. Ena rona haperaraiaa hai'odu, hai'ouna apisinia.

¹³ Nabaa hefi'a na u'ufafeloaa hai'odu, hai'ouna warefagigii ua. Nopa'amii wagienei, hai'ou ale'ena abaguaa agi o memee feni malagufu.

¹⁴ Abaa eni a ne'inaa feni ba a famafaiaa

hamu'ou ma'uuaa a aweinaa hamu'ou ale'ena rawani'a na'uu.

¹⁵ Fa'ua ba hamona pa'i hefua pa'ania pufaba'a oanananaa hamu'ou a'a Christ ma'uuaa lomi hamona pa'i watauda amaa hamu'ou. Uaa, a'a Christ Jesus, yau na oanaa amaa hamu'ou a'a fei rawani'a warea.

¹⁶ Si'ei, a i'iginaa hamu'ou ba fei maumau hamu'ou nei fimina'ei ale'ei fei maumauu.

¹⁷ Sifei fei pa'afina ba a aloawii Timothy, mei na'uu, mei una haguia, mei na oafagugu a'a mei Fasu. Iwe fanominaa hamu'ou fei tatalaiiau a'a Christ Jesus, fei na fibo'ii a'a tamanu una feroinia laloo minaa ei losuu.

¹⁸ Hefi'a hamu'ou na fafofolaa bana'aa lomi a nomai a'a hamu'ou.

¹⁹ Ma'uuaa anaa a nomai eni nabaa na nunumiai mei Fasu. Ma awe lalabaginaa warewareaa ei ro'aa fafofolaa ma batanai faufau rona pa'i.

²⁰ Uaa fei haparaiaa mei Haidaa abaa manumanuu warewarea ma'uuaa manumanuu faufaua.

²¹ Tamanu naraa hamu'ou? Ba unei notomai babu, o a nofagimai fininaa hagua?

Alofatalinaa mei Lofu, mei na Bigifatata

5

¹ Yau na guainia ba na pa'i fitatafipa'aia dupuaa hamu'ou ma fei maumau fei, ana lomi na pa'i dupuaa ei roromaa: Hemea wawane na haroaa mei haroo mei amana.

² Ma hamona mamagugu ua, na? Hamona pa'i hepalo baua awataa a'a hemea ma lomi hamona nanamuipa'ia. Ana lomi hamotawe fa'asi'ania ano.

³ Fa'ua ba yau abaa na oafipui a'a hamu'ou ma'uaa fei naranarau i a'a hamu'ou. Ma una waredii ba na tata mei na bigi'aa fei, ana ale'ena yau yena.

⁴ Ena hamona papa'ifipui a'a fei haraa mei Fasuu o'odu Jesus ma fei naranarau i a'a hamu'ou ma fei faufau mei Fasuu o'odu Jesus anaa,

⁵ te, hamonei fifaninia panii Satan ba fei hafelo'a maumauna* nei pedu ma fei spiritina, i tela a'a fei arewaa mei Fasu.

⁶ Lomi na rawani fei mamaguguaa hamu'ou. Haa, lomi hamona aida ba ma'ida fafuafua i fafua-naa minaa fei palaua?

⁷ Siminaa fei waraguu fafuafua. Ma hamowe ale'ei manufau palaua lomi fafuafuana—ana ale'ei pa'aa hamu'ou. Uaa a'a o'ou, Christ, hia mei Na'uu Sipsipi wagii fei Talai Falogia ma na fatawadii.

⁸ Si'ei, onei urofaa fei Hananaa ma'uaa abaa a'a fei waraguaa fafuafuaa ei manitoai ma hafelo'a, ma'uaa a'a fei faraa pidaua lomi fafuafua fei rawani'a maumau ma fei fa'uaia.

⁹ Fei ne'iau na ware ba apuna gutafipui a'a ei rona fitatafipa'ai.

¹⁰ Ena una ware ba pa'aa lomi, abaa fi hanuinaa ei rama'aa ano, ei rona pa'i naranaraa fitatafipa'aia, ei wawa'ai poa, ei balafafanaosifisifi, o ei haguaa manumanuu ano. Nabaa ale'ei, hamonei pa'aa ofadugaa feni ano.

¹¹ Ma'uaa e'eni a ne'inaa a'a hamu'ou ba apuna gutafipui a'a nemea na ware ba hia hemea lofu ma'uaa na pa'i fei mau fitatafipa'aia, o wawa'ai poa, o haguaa ei manumanuu ano, o wiwitoia, o

* **5:5: 5:5** O, fei hudi ununa; o ba fei nunumiaa unu

hunu poapoai, o balafafanaosifisifi. Mei rama'a ale'ei, apuna hananafipui a'ana.

¹² Abaa manumanuu ba a dududuaa ei rama'aa ano. Haa, lomi ba hamu'ou sualaparaa ei losuia rona bigifatata?

¹³ Mei Haidaa, iwe dududuaa ena rama'aa ano. “Alofatalainaa mei rama'a hafelo inamoaa hamu'ou.”

6

Fei Dududua Dupuaa ei Narafawe'ia

¹ Nabaa nemea hamu'ou i pa'i sibana a'a hemea, tamanu naraa hamu'ou—ba i dinaa a'a mei fadududuaa feni ano laraa ei apunaiaa mei Haidaa?

² Haa, lomi hamona aida ba ei apunaiaa mei Haidaa rowe dududuaa feni malagufu? Ma nabaa hamo'aa fadududuaa feni malagufu, ana hamo'aa dududupa'aa hepalo pusu'o manumanu?

³ Haa, lomi hamona aida ba o'ou ana o dududuaa ei alo'alo? Ma si'ei, ei manumanu wagieni, lomi na waiwai.

⁴ Si'ei, nabaa hamona fiharei a'a hepalo manumanu ale'ei, hamonei uniaa ana ei lomi baa haraa ro'ou laloo fei losuu ba fawanewaneaa fei.

⁵ Una wareaa feni ba a famamafaa hamu'ou. Haa, pa'aa lomi hemea hamu'ou na pa'i ma'ida hubea tabana ba i fawanewaneaa ei manumanu watolaa ei narafawe'ia?

⁶ Ma'uaa agia, hemea lofu na dududuaa hemeadi—ma fei, na bigi'ia i pudaa ei abaa narafawe'ia!

⁷ Fei ba hamona fidududui, hanuna ba hamona pasidii. Fei manumanu fei, na hafelodiai laraa fei ba hamona bigifatata ma fafanao.

⁸ Ma ana hamona fafanao ma bigifafelo a'a ei lofuu hamu'ou.

⁹ Haa, lomi hamona aida ba ei rama'a hafelo, lomi ro'aa tonaa fei haparaiaa mei Haidaa? Apuna guaitonaa sifisifi'a hamatee pa'aa lomi ba ro tonaa fei haparaiaa mei Haidaa—ei fitatafipa'aia, ei na haguaa manumanu feni ano, ei fiharoharoipa'aia, ei wawanee tala, helagui pifine o helagui wawane fitatafipa'aia,

¹⁰ ei fafanao, ei wawa'ai poa, ei rona hunu poapoai, ei wiwitoia o ei balafafanaosifisifi'a. Lomi hemea ro'ou i tonaa fei haparaiaa mei Haidaa.

¹¹ Mina, maumau hefi'a hamu'ou ana ale'ei ei rama'a ei ma'uaa a'a fei haraa mei Fasu Jesus Christ mawe fei Spiritii mei Haidaniaa o'ou, hamona didiginaa fei fafa'araia, papaditaia ma fei wanewanea.

Fitatafipa'aia

¹² “Minaa ei manumanu, na hawia ba a bigi'ia”—ma'uaa lomi ba minaa ei manumanu ro'aa farawaninau. “Minaa ei manumanu, na hawia ba a bigi'ia”—ma'uaa lomi na rawani ba hepalo e'ei i humuwainau.

¹³ “Ei du'ua manumanuu fei pahanana ma fei pahanana manumanuu ei du'ua”—ma'uaa mei Haidaa i fapedugaa guapaloei. Fei hudi unu, abaa manumanuu fitatafipa'aia, uaa manumanuu mei Fasu ma mei Fasu manumanuu fei hudi unu.

14 Ana a'a fei faufauna, mei Haidaa na fa'asi'anaa mei Fasu a'a fei ma'ea ma ana i fa'asi'anaa o'odu.

15 Haa, lomi hamona aida ba ei hudi unuu hamu'ou maroaa Christ ua? Haa, ana na rawani ba a hupu'ainaa ei maroaa Christ a'a nemea pifinee tala? Pa'aa lomi!

16 Haa, lomi hamona aida ba mei i hupu'ai a'a hemea pifinee tala na pigioinaa hepalo a'ana? Uaa ale'ei fei warea, "Lagua, lagu'aa pigioinaa hepalo."

17 Ma'uaa mei i hupu'ai a'a mei Fasu, fei spiritii lagua ale'ena hemea ua.

18 Faraua a'a fei mau fitatafipa'aia. Wataudadiai hafelo'a bigi'aa hemea rama'a, rona ude auguu fei hudi ununa. Ma'uaa hini i bigi'aa fei fitatafipa'aia, ana hia na fafelooa fei hudi ununa.

19 Haa, lomi hamona aida ba ei hudi unuu hamu'ou, humuu fei Spiriti Apuna, fei i oa laloo iaa hamu'ou, fei hamona tonia a'a mei Haidaa? Hamu'ou abaa manumanuu ana hamu'ou;

20 ina pa'i pono'aa hamu'ou ma mei Haidaa na ponodigaa hamu'ou. Si'ei, hamonei fani honua a'a mei Haidaa wagii ei hudi unuu hamu'ou.

7

Lalaila

1 Ma fei i'igaia wagii fei ne'iaa hamu'ou: Na rawani ba nemea wawane lomi na lalai.*

2 Ma'uaa si'ei ba na pa'i watauda fitatafipa'aia, hememea wawane nei pa'i ana pa'aa harona ma hememea pifine nei pa'i ana pa'aa harona.

* **7:1: 7:1** O, "Na rawani ba nemea wawane lomi na hainofipui a'a nemea pifine."

³ Mei wawane nei pa'aa bigi'ia fei bigi'aa ei harolalai a'a mei harona ma ana ale'ei, mei pifine nei hainofipui a'a mei harona.

⁴ Fei hudi unuu mei pifine, abaa manumanuu anaia, uaa manumanuu mei harona ana. Ma ana ale'ei, fei hudi unuu mei wawane, abaa manumanu anaia, uaa manumanu mei harona ana.

⁵ Ana apuna pauninaa nunumiaa hememea hamugua, nabaa hamuna pa'apa'ainaa hepalo, ale'ena nefarani, uaa inei pa'i au ba hamu'aa lafulafu. Ma nene, te, hamunei ma'igufipuidiai. Ma si'ei Satan lomi iwe manipa'aa hamugua a'a fei ba lomi hamu'aa apisipa'i.

⁶ Ena a ware ale'ei, abaa fi fani rarabaa warea ma'uaa fi aweinaa hamugua.

⁷ Oo, nabaa minaa ei wawane ana ale'eni yau, i pa'aa rawani. Ma'uaa hememea rama'a na pa'i fana, fanaa mei Haidaa a'ana; mei, na pa'i fei ma mei, fei.

⁸ I dinaa a'a ei rotaa lalai ma ei ma'esuabea, yau a ware ba na rawani ba ronei'aa lalai, ana ale'eni yau.

⁹ Ma'uaa, nabaa lomi ro'aa apisipa'aa ana ro'ou, ronei lalai. Uaa na rawaninaa fei ba rona lalai laraa fei ba lomi ro'aa gutapa'i ua.

¹⁰ I dinaa a'a ei rona lalai, una faniwarea (abaa yau, na? ma'uaa mei Fasu): hemea pifine harolalai nei'aa di'ininaa mei harona.

¹¹ Ma'uaa nabaa i bigi'ia ale'ei, te, inei'awe lalaidiai, o inei fawanewanedinaa watolaa lagua mei harona. Ma hemea wawane harolalai nei'aa fi'alagii a'a mei harona.

¹² Ma feni warea feni i dinaa a'a minaa hamu'ou (abaa mei Fasu, na? uaa yau.): Nabaa nemea lofu

ma i pa'i harona hemea abaa narafawe'ia ma'uaa mei pifine mei, na nunuminia ba i gutafipui a'ana, mei wawane, inei'aa fi'alagii a'ana.

¹³ Ma nabaa nemea pifine ma i pa'i harona, hemea abaa narafawe'ia ma'uaa mei wawane mei na nunuminia ba i gutafipui a'ana, inei'aa fi'alagii a'ana.

¹⁴ Uaa mei wawane abaa narafawe'ia na apunai, uaa mei harona. Ma mei pifine, mei abaa narafawe'ia na apunai, uaa mei harona, mei narafawe'ia. Uaa nabaa lomi, ei na'uu lagua, lomi ro'aa fafa'arai. Ma si'ei ba na ale'ei, rona apunai.

¹⁵ Ma'uaa, nabaa mei abaa narafawe'ia ba i dii, rawaia. Nemea narafawe'ia, pifine o wawane, lomi na hupu'ai a'a ei manumanu ale'ei; mei Haidaa na rafeinaa o'ou ba onei gutafirawanii ua.

¹⁶ Yoi mena pifine, batanai o aida ba ana o fatelapa'aa mei haromu? O yoi mena wawane, batanai o aida ba ana o fatelapa'aa mei haromu?

¹⁷ Ma'uaa hememea hamu'ou nei guta ale'ena fei mau gutanana fei na fania mei Haidaa ma a'a fei, mei Haidaa na harofia. Hefeni wareau feni, minaa ena losuu ronei nenegia.

¹⁸ Na pa'i hemea wawane na moro'aa hudii wawaneina ei i tonaa fei haroharofa? Inei'aa filogii. Ina pa'i hemea wawane lomi na moro ei i tonaa fei haroharofa? Inei'aa filogii.

¹⁹ Fei ba rona moro'aa hudii wawaneina o lomi, abaa baua manumanu. Fei baua manumanu sifei ba onei neneraa ei wareaa mei Haidaa.

²⁰ Hememea nei guta ale'ei fei gutanana mina, ei i harofia mei Haidaa.

²¹ Haa, yoi hemea humuwa ei o tonaa fei haroharofa? Apuna naranara watauda wagina;

ma'uuaa, nabaa o alagio a'a fei humuwa ma ba o ale'ei hemea rama'a ua, te, bigi'ia.

²² Uaa mei hia humuwa ei i harofia mei Fasu, nawe ala uaa Christ ma hia ale'ei rama'a ua a'a mei Fasu. Ana ale'ei, mei hia rama'a ua ei i tonaa fei haroharofa, hia humuwaa Christ.

²³ Hamona pa'i pono'aa hamu'ou ma ina ponodigaa hamu'ou. Apuna oanaa humuwaa rama'a.

²⁴ Ena lofu, hememea hamu'ou a'a mei Haidaa nei guta ale'ei fei mau gutanana ei i harofia mei Haidaa.

²⁵ Ma hamu'ou ena pifine, ena a'u'uagio, lomi na pa'i warea noranarai a'a mei Fasu. Ma'uuaa, a'a ei faloloa'iaa mei Fasu, a fanaa hamu'ou feni warea ale'ei hemea na guaifarawaninaa mei Fasu.

²⁶ Si'ei ba na pa'i hafelo'a a'a feni au feni, narau ba na rawani ba hamonei guta ua ale'ena.

²⁷ Yoi harolalai? Apuna fi'alagii. Yoi abaa harolalai? Apuna labarai hogii pinemu.

²⁸ Ma'uuaa, nabaa ona lalai, lomi na tata; ma nabaa nemea nanao a'u ua i lalai, lomi na tata. Ma'uuaa a'a ei harolalai, ro'aa pa'i watauda awataa ro'ou a'a fei gutanaa ro'ou ma si'ei a aweinaa hamu'ou a'a fei.

²⁹ Ena lofu, fei hanuiuu ba feni au na welegui. Wagieni ma nolao, ei rona pa'i haroo ro'ou pifine, ronei guta ale'ena lomi haroo ro'odu.

³⁰ Ma ei rama'a, ei rona aiwawasusu, ronei guta ale'ei ba lomi rona faloloa'i. Ei rama'a, ei rona guta ni'eni'e, ronei guta ale'ei ba lomi ronamina ni'eni'e. Ma ei rama'a, ei rona pono'aa hepalo manumanu, ronei nara ale'ei ba abaa ale'ena pa'aa manumanuu ro'odu;

³¹ ma ei rama'a, ei rona panarofaa ei manumanu yeni malagufu, ronei'aa naranara watauda a'a ei manumanu ei. Uaa, ei manumanuu feni ano wagieni, ifi pa'ailao e'eni.

³² Nunumiau ba hamonei ala a'a ei watauda naranara. Hemea wawane ataa lalai na naranara watauda a'a ei manumanuu mei Fasu—ale'ei ba i fani'eni'e batanainaa mei Fasu.

³³ Ma'uaa mei wawane harolalai na naranara watauda a'a ei manumanuu feni ano—ale'ei ba i fani'eni'e batanainaa mei harona—

³⁴ ma inawe figitataa naranarana. Hemea pifine ataa lalai o hemea nanao a'u ua na naranara watauda a'a ei manumanuu mei Fasu. Fei baua nunumiana ba fei ununa ma fei spiritina nei oa a'a mei Fasu. Ma'uaa mei pifine harolalai na naranara watauda a'a ei manumanuu feni malagufu—ale'ei ba i fani'eni'e batanainaa mei harona.

³⁵ Eni a wareaa feni, ba fararawani hamu'ou, abaa fi apunainaa hamu'ou. Ma'uaa ba hamonei gutafarawani ua ma nei'aa figitataa naranaraa hamu'ou a'a mei Fasu.

³⁶ Nabaa nemea wawane na nara ba lomi na rawani ei maumauna a'a hemea nanao, mei ba hogii pinena ma ba mei pifine namina sisiginaa raudei ma mei wawane na nara ba ipo'o lalai, te, inei bigi'ia ale'ei nunumiana. Lomi na hafelo; lagunei lalai.

³⁷ Ma'uaa nabaa mei wawane lomi hepalo manumanu na foraiia naranarana ma na narafawe'i ba lomi i lalainaa mei nanao, mei wawane mei, ana na bigi'aa fei rawani'a maumau.

³⁸ Ma si'ei, mei i lalainaa mei nanao mei, ana na bigifarawani, ma'uaa mei lomi na lalainaa mei

nanao, na mua ma'idadiai fei mau bigi'ana.†

³⁹ Mei pifine nei hupu'ai a'a mei harona nopa'aloo fei ba ina ma'e. Ma'uaa, nabaa mei harona wawane i ma'e, te, mei pifine nawe ala ba i lalainaa nemea nunumiana ma'uaa inei lalainaa nemea na oafipui a'a mei Fasu.

⁴⁰ A'a fei naranarau ba i mamalawia pelee naranarana nabaa i guta ua ale'ei. Ma una nara ale'ei ba yau ana na pa'i fei Spiritii mei Haidaa.

8

Du'uaa Fana a'a ei Haidaa Sifisifi

¹ E'eni ba a wareware a'a ei du'ua, ei rona faninaa a'a ei haidaa sifisifi. Ona aida ba minaa o'ou na pa'i fei apa'a.* Ma fei apa'a i famamaguguaa rama'a ma'uaa fei hagua i farawaninaa rama'a.

² Mei na nara ba na apa'ifarawaninaa hepalo manumanu, ana atawe felefele fei apa'ana.

³ Ma'uaa mei i haguaa mei Haidaa, mei Haidaa na apa'ifarawaninia.

⁴ Ma wagii ei du'ua, ei rona faninaa ei haidaa sifisifi: Ona aida ba ei haidaa sifisifi, pa'aa lomi hanuna yeni ano, hamatee hemea ua Haidaa.

† **7:38: 7:36-38** O, 36 *Nabaa nemea na nara ba hia lomi na farawani a'a mei na'una baduu pifine ma nabaa mei na'una na siginaa raudei ma ina nara ba mei na'una nei lalai, mei ama nei bigi'ia ale'ei narana. Lomi tatana fei. Inei falalainia.* 37 *Ma'uaa mei napa'aa nara ma abaa susuaniaa hemea hia, uaa ana bigi'aa fei narana ba mei ata hainofipui a'a hemea wawane nei'aa lalai, te, ana na rawani fei bigi'ana.* 38 *Si'ei, mei na falalainaa mei na'una, mei ata hainofipui a'a nemea, mei ama mei, na rawani fei bigi'ana, ma'uaa, mei lomi na falalainaa mei na'una na muadiai fei bigi'ana.* * **8:1: 8:1** O, "Minaa o'ou na pa'i fei apa'a," ale'ei wareaa hamu'ou

⁵ Uaa nabaa na pa'i watauda rona roroinaa ro'ou ba haidaa yei pa'udu, o yeni malagufu (fa'ua, na pa'i watauda “haidaa”, o “fasu” ale'ei),

⁶ ma'uaa ona aida ba hemea ua Haidaa, mei Ama, mei na fanoramiaa minaa ei manumanu ma ba o'ou paniaa panina. Ma hemea ua Fasu, Jesus Christ, mei na fanoramiaa minaa ei manumanu, mei a'ana ona pa'i faweweni.

⁷ Ma'uaa abaa minaa ei rama'a rona apa'aa fei. Hefi'a rama'a ana na pala'aidii a'a ei haidaa sifisifi ma ena rona hanaiaa ei du'ua ale'ei, rona'aida naranaraia ale'ei ba na fanidiginaa a'a ei haidaa sifisifi ma si'ei ba ei naranaraa ro'ou lomi na we'i, na fafeloaa ro'ou.

⁸ Ma'uaa fei du'ua, lomi i farafi'inamii o'odu a'a mei Haidaa; nabaa ona hanana o lomi, ana lomi imina fafeloaa o'ou o farawaninaa o'ou.

⁹ Ma'uaa hamonei wagi'inaa hamu'ou ba ei ina rawani a'a hamu'ou nei'aa oanaa alabe'a a'a ei lomi na we'i naranaraa ro'ou.

¹⁰ Uaa hamu'ou ena hamona pa'i fei apa'a, nabaa nemea lomi na we'i naranarana i ma'aiaa hamu'ou fi hanana i laloo fei humuu ei haidaa sifisifi, haa, lomi i ma'anenegi ma i hana ua ei du'ua rona faninaa a'a ei haidaa sifisifi?

¹¹ Ma mei lofu, mei lomi na we'i naranarana, mei na ma'e a'ana Christ, na pasi hamatee fei apa'aa hamu'ou.

¹² Ma ena hamona bigifatata a'a ena lofuu hamu'ou ale'ei ma fapasiaa ei lomi na we'i naranaraa ro'ou, ana hamona fafeloaa Christ.

¹³ Si'ei, nabaa tamanu una hanaia i fapasiaa mei lofuu, fai lomi a hanadiai pigio uaa lomi na rawani ba apo'o fapasi'uaia.

9

Fei Uгаа Pinee Hemea Apostle

¹ Haa, yau lomi na ala? Haa, yau abaa hemea apostle? Haa, lomi una fanunu Jesus, mei Fasuu o'odu? Haa, abaa hamu'ou si'ena ena pono'aa fei bigitemuau a'a mei Fasu?

² Fa'ua ba yau abaa ale'ena hemea apostle a'a hefi'a ma'uaa a'a hamu'ou, yau hemea! Uaa, hamu'ou ena fama'ama'aa fei bigi'au a'a mei Fasu.

³ Sifei, fei ba a warefanaa ei rona gutanarafafelo ba yau na tata.

⁴ Haa, hai'ou nei'aa pa'i du'ua ma numa?

⁵ Haa, hai'ou nei'aa nodugaa ei narafawe'ia haroo hai'odu, ale'ei hefi'a ei apostle ma ei lofuu mei Fasu ma Cephas?*

⁶ O ba uniaa haigua Barnabas nei bigitopono'aa manumanuu haigua?

⁷ Hini rama'aa fo'aa i bigi ua ma lomi pono'ana? Hini i bigi pe'ihape ma lomi i hana du'ua wagina? Hini i oma'aa ei manulelele ma lomi i hunu paosusu?

⁸ Tamanu naraa hamu'ou? Haa, ei a wareaa fei, fi wareware ale'ei naranaraa rama'a? A'a ba fei Law na ware ana ale'ei?

⁹ Uaa ina ne'i a'a fei Law Moses: “Apuna sumaa poaa hepalo buduma'ao ei fi bigi laloo pe'ihape.” Haa, fei i fanaranaraiaa mei Haidaa, pa'aa fei buduma'ao?

¹⁰ Ei i wareaa fei ba i farawaninaa o'ou, na? Hi'i. Fei, roi ne'ifanaa o'ou, uaa ena na suweni mei suwena ma mei nueia fi nuei, na o'onai unuu lagua ba ana lagu'aa to du'ua a'a fei hufu'a.

* 9:5: 9:5 O, Peter

11 Nabaa hai'ouna faroaa ei lau spiriti dupuaa hamu'ou, haa, namina rata nabaa hai'ou to du'ua o manumanu a'a hamu'ou?

12 Nabaa hefi'a rona to haduma a'a hamu'ou, tani lomi hai'ou to baa haduma a'a hamu'ou?

Ma'uaa lomi hai'ou fapala'ai ale'ei. Hai'ouna rawa'a'afai ma hare'uaiaa ei awataa laraa fei ba hai'ou pauninaa fei rawani'a wareaa Christ.

13 Lomi hamona aida ba ei rona bigi laloo fei humuu mei Haidaa, ro to hanaa ro'ou ana a'a fei humuu mei Haidaa ma ei rona bigi a'a fei tawahafi na apunai, rona fi'alaginaa ana ei du'ua wagina?

14 Ana ale'ei, na ware mei Fasu ba ei rona u'ugaa fei rawani'a warea, ronei to fagutagutaa ro'ou ana a'a fei rawani'a warea.

15 Ma'uaa yau lomi a fapala'ai wagii e'ei ma eni a ne'inaa feni a'a hamu'ou abaa na pa'i fei naranara ba hamonei bigi'ia ale'ei a'au. Na rawaninaa fei ba una ma'e laraa fei ba nemea i fapaunainaa fei warefa'agu'aguau.

16 Ma'uaa ena una u'ugaa fei rawani'a warea, unei'aa fa'upe'upei uaa neipa'aa u'ugia. Nabaa lomi una u'ugaa fei rawani'a warea, a fagiana!

17 Nei pa'i pono'au nabaa pa'aa naranarau ba a u'ugaa fei rawani'a warea. Ma'uaa unei bigi'aa fei, uaa mei Haidaa na fifaninaa panuu.

18 Ma tamanu pono'au wagina? Sifeni ua: feni u'ugau feni rawani'a warea, feni fi u'ufani'uaiaa hamu'ou. Fa'ua ba hamonei hadumau ma'uaa abaa una ware ba hamonei fani manumanuu ena una u'ugaa feni rawani'a warea.

19 Fa'ua ba yau na ala ma abaa manumanuu hemea rama'a ma'uaa una fafaiau ale'ena hu-

muwaa minaa ei rama'a ba unei muaitonaa watauda ma wataudadiai.

²⁰ A'a ei Jew yau ale'ei hemea Jew ba unei muaitonaa ei Jew. A'a ei rona oa haroo fei law, yau ale'ei hemea na oa haroo fei law ba unei muaitonaa ei rona oa haroo fei law (ma'uaa fei law, lomi na panarofau).

²¹ A'a ei lomi rona pa'i fei law, yau ana ale'ei hemea lomi na pa'i fei law ba unei muaitonaa ei lomi rona pa'i fei law (ma'uaa abaa una ala a'a fei law mei Haidaa, uaa una oa haroo fei law Christ).

²² A'a ei pududuu, ana una fapududui ba unei muaitonaa ei pududuu. Unamina oanaa watauda manumanu a'a minaa ei rama'a, uaa ba nei pa'i watauda tala ma a fatelaiiaa hefi'a.

²³ Ei a bigi'ia ale'ei uaa ba fei rawani'a warea ba ana nei pa'i hawegiau wagina.

²⁴ Haa, lomi hamona aida ba a'a fei ponifiwaleia, minaa ei rama'a, ro'aa fiwalei ma'uaa unaa hemea ua i to pono'a? Hamonei ponifawe'i ba hamo'aa tonaa fei pono'a.

²⁵ Hini i poni wagii fei fiwaleia neido'o fer-oifawe'i. Rona bigi'ia ale'ei ba ro'aa tonaa fei tao i wataramupa'ai ua. Ma'uaa o'ou, ona bigi'ia ba o'aa tonaa fei tao i udelao.

²⁶ Si'ei, lomi a poni ale'ei hemea fi poponi ua. Lomi a fo'a ale'ei hemea fi sumai ua pani a'a fei lalarena.

²⁷ Agia, una fanima'aa fei hudi unuu ma fafaia ale'ei humuwau, uaa lomi rowe fapedugau a'a fei fiwaleia ena una u'ufanidigaa hefi'a fei rawani'a warea.

Fei Aweia Noranarai a'a fei U'ugaa ei Israel Mina

¹ Ena lofu, nunuminau ba hamonei aida ba fei u'ugaa ei upuu o'odu, pa'aa fa'ua. Minaa ro'ou na talai haroo fei papalei ma talai'ailao wagii fei Roa Agi.

² Minaa ro'ou, rona pudugufai a'a Moses wagii fei papalei ma fei agi.

³ Minaa ro'ou, rona hanaiaa hepalo ua du'uaa spiriti

⁴ ma hunumaa hepalo ua numaa spiriti; uaa rona hunu a'a fei mugoo fei spiriti, fei i aunuhugiaa ro'odu. Ma fei mugoo fei, Christ.

⁵ Ma'uaa mei Haidaa, lomi na ni'eni'e a'a watauda ro'odu. Si'ei, ei hudi unuu ei ma'ea na talanenenei fawelei abaa wawawau rama'a.

⁶ Ma e'ei manumanu e'ei, ale'ei ba fama'ama'aa* o'odu ba onei'aa naraiaa ei hafelo'a manumanu ale'ei ro'odu.

⁷ Apuna uduginaa ei haidaa sifisifi ale'ei bigi'aa hefi'a ro'ou. Uaa fei ne'ia na ware ba, “Ei rama'a, rona guta ba ro'aa hanana ma hunu ma rona asi'aa ba ro'aa bigi'aa ei maumau hafelo'a ale'ei ei rama'a roromaa.”

⁸ Onei'aa bigi'aa fei fitatafipa'aia ale'ei hefi'a ro'ou mina—ma laloo heai arewaa ua, enu pa'ania ma oduai pufaba'a rama'a, rona ma'e.

⁹ Onei'aa maniaa mei Fasu ale'ei hefi'a ro'ou—ma ei wa'a rona tadufama'ea ro'odu.

¹⁰ Apuna babau'ua ale'ei hefi'a ro'ou ma rona ma'e, uaa na fo'afama'ea ro'ou mei alo'aloo fo'afama'ea.

* **10:6: 10:6** O, manumanu e'ei, mau ale'ei fa'a'arewa a'a; v. 11 anaa

11 Ma e'ei manumanu e'ei, na pasiaa ro'ou ba fama'ama'a ma a'awei o'ou, o'ou eni nawe nodigi-mai a'a o'ou fei au.

12 Si'ei, nabaa hamona nara ba hamona ufawe'i, hamonei oma'ama'a ba hamonei'awe pasi!

13 Ei manumanuu mania i patarofaa hamu'ou, ana na manidigaa watauda rama'a ma'uaa mei Haidaa na oafagugu ma lomi i augaa hamu'ou a'a fei mania, fei namina rataiaa hamu'ou. Ma'uaa ena hamona oa a'a fei maniania, ana iwe bigi-fani talaa hamu'ou ba hamo'aa upa'i wagina.

Fei Finei mei Fasu ma ei Hananaa ei Haidaa Sifisifi

14 Si'ei, ena tafiu, hamonei ponifaraua a'a ei haidaa sifisifi.

15 U'ei warefanaa ei rona pa'i hubee tabaa ro'odu. Hamonei narama'aiaa ei wareau.

16 Fei baraa 'ta', fei ona ware 'ta' wagina, a'a ba tonaa o'ou wagii fei namoo Christ? Ma fei faraa pidaua ona bidigeia, a'a ba tonaa o'ou wagii fei hudi unuu Christ?

17 Si'ei ba hepalo ua faraa pidaua ma minaa o'ou watauda ba o hanaia, minaa o'ou hepalo ua pa'afi.

18 Narama'aiaa ei Israel: Haa, a'a ba ei rona hanaiaa ei manulelelee fana, ana rona fi'alaginia a'a fei tawahafi na apunai?

19 Haa, fei hanui yau ba ei manulelele rona faninaa a'a ei haidaa sifisifi, baa manumanu, o ei haidaa sifisifi, baa manumanu?

20 Lomi. Ma'uaa e'ei fanaa ei roromaa, roi fani-naa a'a ei pigea, abaa a'a mei Haidaa ma lomi na nunuminia ba hamonei paniaa panii ei pigea.

²¹ Lomi ba hamo'aa hunu a'a fei baraa mei Fasu ma a'a fei baraa ei pigea anaa. Lomi ba hamo'aa hanana a'a fei tawaa mei Fasu ma a'a fei tawaa ei pigea anaa.

²² Haa? Ba o'aa fa'una'anaa walai mei Fasu? Haa, na faufaudiai o'ou laraa hia?

Fei Alaraa ei Narafawe'ia

²³ “Minaa ei manumanu na rawani ba o bigi'ia”—ma'uaa abaa minaa ro'ou, ro'aa farawaninaa o'ou. “Minaa ei manumanu na rawani ba o bigi'ia”—ma'uaa abaa minaa ro'ou, ro bigipa'i.

²⁴ Lomi na rawani ba nemea i farawaninaa anaia ma'uaa, nei farawaninaa hefi'adiai.

²⁵ Hana'uaiaa minaa ena pigio, ena rona aloia humuu alo'alo ma apuna famarapuaa unuu hamu'ou wagina

²⁶ uaa, “Feni malagufu ma minaa ei manumanu wagina manumanuu mei Fasu.”

²⁷ Nabaa nemea abaa narafawe'ia na falala'io ba hamu'aa hanana ma ona nunumiai ba o'aa dinaa a'ana, hanana ua tamanu na fanio ma apuna naranara watauda.

²⁸ Ma'uaa, nabaa nemea i warefanio ba, “Feni, rona fanidiginaa a'a ei haidaa sifisifi,” onei'aa hanaia. Uaa i famarapuaa unuu mei na warefanio ma si'ei ba lomi i hamamagua naranaraa hemea†

²⁹ ufi wareaa fei naranaraa mei hamugua abaa yoi, na? Haa, tani i fa'uduguguaa unuu fei naranaraa hemeadiai?

† **10:28: 10:28** Hefi'a ne'ia ba, *naranaraa hemea, uaa feni malagufu ma minaa ei manumanu wagina, manumanuu mei Fasu*”

³⁰ Nabaa una hanana fininaa warea 'ta' ma i rawani naranarau wagina, tani hemea i ware-fafeloau nabaa una waredii ba 'ta' a'a mei Haidaa?

³¹ Si'ei, nabaa ona hanana o hunu, o tamanu fei bigi'amu, onei bigi'aa minaa ei ba i fani hawera a'a mei Haidaa.

³² Apuna fa'alabe'aa nemea Jew, o Greece, o fei losuu mei Haidaa—

³³ ale'ei yau ba ana fi farawaninaa minaa ei rama'a a'a watauda tala, abaa fi labarai fararawanii ma'uaa fararawanii wataudadiai ba ro'aa tela.

11

¹ Neneraa fei maumau, ana ale'ei yau na neneraa fei maumau Christ.

Fei Pa'aa Maumau Losuia

² Yau na tenaa hamu'ou a'a fei nonomiaa hamu'ou yau a'a minaa ei manumanu ma fei uro-faa hamu'ou ei feroia* ana ale'ei a fifaninaa ro'ou panii hamu'ou.

³ Nunumiau ba hamonei aida ba Christ, Fasuu minaa ei wawane ma ei wawane, fasuu ei pifine ma mei Haidaa, fasuu Christ.

⁴ Hini wawane i lafulafu o diware'augaa ei manumanu i nomai nene ma na pa'i hawaa tabana, lomi na fahonuaa fei tabana.

⁵ Hini pifine i lafulafu o diware'augaa ei manumanu i nomai nene ma lomi na pa'i hawaa tabana, lomi na fahonuaa fei tabana ana ale'ei ba hia na sisigaa ei loaa tabana.

* **11:2: 11:2** O, ei maumau

⁶ Ma nabaa nemea pifine lomi i hawainaa tabana, inei sisigaa ei loaa tabana. Ma nabaa manumanuu mafaa fei ba'ofaa loaa taba, mei pifine nei hawainia.

⁷ Mei wawane nei'aa hawainaa tabana,† uaa hia haduo ma haweraa mei Haidaa. Ma'uaa, mei pifine, hia haweraa mei wawane.

⁸ Uaa mei wawane, abaa noramiana a'a mei pifine, uaa mei pifine, noranamai a'a mei wawane.

⁹ Abaa i mamaraimai mei wawane ba manumanuu mei pifine, uaa mei pifine manumanuu mei wawane.

¹⁰ Sifei hepalo pa'afina ba mei pifine nei pa'i uni'unii fei forafuraa mei wawane pafoo tabana ma hepaldiai, uaa ei alo'alo.

¹¹ Ma'uaa a'a mei Fasu, mei pifine lomi ba i fapapanai ua a'a mei wawane ma mei wawane ana lomi ba i fapapanai ua a'a mei pifine.

¹² Ana ale'ei ba mei pifine noranamai a'a mei wawane, hee, mei wawane, waninianamai a'a mei pifine. Ma'uaa minaa ei manumanu, noramina a'a mei Haidaa.

¹³ Hamonei narafarawanima'aia: Ina wanewane ba mei pifine i lafulafu i a'a mei Haidaa ma lomi hawaa tabana?

† **11:7: 11:4-7** O, 4 Hini wawane i lafulafu o diware'augaa ei manumanuu mei Haidaa ma na mala hugoo tabana, ina fafelooa fei tabana. 5 Ma hini pifine i lafulafu o diware'augaa ei manumanuu mei Haidaa ma lomi na hawainaa hugoo tabana, ina fafelooa fei tabana—hia ale'ei hemea “pifine na sisigi tabana.” 6 Naba hemea pifine lomi na pa'i hawa, narawani ba na welegu e'eni, ma'uaa si'ei ba manumanu mamafaa nabaa na sisigi o fapi tabana, inei fanusudinia. 7 Ei wawane nei'aa famalaiaa loaa tabaa ro'ou

¹⁴ Haa, ei fanunuaa hamu'ou a'a ei bigi'aa mei Haidaa, lomi na fa'aiaa hamu'ou ba mei wawane na malaa loaa tabana manumanuu mafaa a'ana?

¹⁵ Ma'uua, nabaa mei pifine ana i famalaiaa fei loaa tabana, hefei, i fani hawerana. Uaa ei malaa loaa taba ale'ei hawana.

¹⁶ Nabaa nemea i harea a'a fei maumau fei, lomi hepalodiai maumau o'odu—ana lomi a'a minaa ei losuu mei Haidaa.

Fei Finei mei Fasu

(Matthew 26:26-29; Mark 14:22-25; Luke 22:14-20)

¹⁷ A'a ei manumanu ba a fawanewaneia, yau lomi napo'o ni'eni'e a'a hamu'ou, uaa a'a ei figupuiaa hamu'ou na rata fei fafeloana laraa fei farawania.

¹⁸ Fama'a, yau na guainia ba ei hamo'ei figupui fei losuu hamu'ou, na pa'i watauda fihareia dupuaa hamu'ou. Ma a'a hefi'a warewarea, woro narau ba fa'ua.

¹⁹ Fa'ua ba nei pa'i fibibiyeia dupuaa hamu'ou, ma'uua wagii fei, iwe fa'aia ba hini hamu'ou na ugainia mei Haidaa.

²⁰ Ena hamo'aa nofigupuimai, a'a ba ale'ei ba hamofi hanajaa fei Finei mei Fasu.

²¹ Uaa ena hamona hanana, hememea hamu'ou fi rata ua ma lomi na fawiwi'ainaa hemea. Hemea lomi na magu. Hemeadiai na hunufapoapoi.

²² Haa, pa'aa lomi humu ba hamo'aa hanana ma hunu lalona? O, na pa'i bidi'aa unuu hamu'ou a'a fei losuu mei Haidaa ma ana hamo'ei famamafaa ei lomi manumanuu ro'ou? A ware batanai a'a hamu'ou? A tenaa hamu'ou a'a feni? Pa'aa lomi!

²³ Uaa tamanu ei tonau a'a mei Fasu, ana una fifaninawii a'a hamu'ou. Mei Fasu Jesus, a'a fei

poi, fei rona fifaninaa hia panii hefi'a, ina tonaa fei faraa pidaua

²⁴ ma i'a hawegidigia, ina bidigeia ma ware ba, “Feni, feni pigiou, feni a fanaa hamu'ou. Bigi'aa feni ale'ena fanonomii hamu'ou yau.”

²⁵ Ana ale'ei, nenee hananaa, ina tonaa fei bara ma ware ba, “Feni bara feni, manufau fi'ugaia a'a feni namou. Bigi'aa feni ale'ena fanonomii hamu'ou yau ena hamona hunumia.”

²⁶ Uaa ena hamona hanaiaa feni faraa pidaua ma hunumaa feni bara, hamofi warefa'aiaa ei rama'a fei ma'ea mei Fasu nopa'aloo fei noramina.

²⁷ Si'ei, hini i hanaiaa fei faraa pidaua o hunumaa fei baraa mei Fasu ma lomi na rawani ei mau bigi'ana wagina, hia na fafelooa fei pigio ma fei namoo mei Fasu.

²⁸ Hememea rama'a, ba i hanaiaa fei faraa pidaua ma hunumaa fei bara, neido'o fanunuma'aiaa fei maumauna.

²⁹ Uaa mei i hanana ma hunu ma lomi na fani honua a'a fei hudi unuu mei Fasu, ana fi hana ma hunuto'uaiaa fei lagina.

³⁰ Si'ei, watauda dupuaa hamu'ou, rona rafilele ma funu ma watauda hamu'ou, rona ma'igu no'oa.

³¹ Ma'uaa, nabaa o dududuaa ana o'odu, lomi ba i tonaa o'ou fei dududua.

³² Ma ena ina dududuaa o'ou mei Fasu, fi sualaparaa o'odu ba onei'aa dududufini a'a feni ano.

³³ Si'ei, ena lofuu, ena hamona nofigupuimai ba hamo'aa hanana, fawiwi'ainaa hememea hamu'ou.

³⁴ Nabaa nemea na bao, ineido'o dihanana humuna ma ena hamona nofigupuimai, lomi i pa'i

dududua wagina.

Ma ena una nomai, awe ware'italalafuifanaa hamu'ou hefi'adiai.

12

Ei Fanaa fei Spiriti

¹ Ena lofu, nunumiau ba hamonei'aa polatabai a'a ei fanaa fei Spiriti Apuna.

² Ei do'o hamu'ou rama'aa roromaa, rona fasuauganaa hamu'ou ba hamonei neneraa ei haidaa sifisifi, ei umuloo manumanu.

³ Si'ei, a warefanaa hamu'ou ba lomi nemea na pa'i fei Spiritii mei Haidaa i a'ana i ware ba, “Jesus, una umuio,” ma lomi nemea i ware ba, “Jesus, hia mei Fasu,” nabaa lomi na pa'i a'ana fei Spiriti Apuna.

⁴ Ina u'ugai hefi'a ei mau fana ma'uaa hepalo ua Spiriti.

⁵ Ina u'ugai ei ba o'aa bigi'ia a'a mei Fasu ma'uaa hemea ua Fasu.

⁶ Ina u'ugai ei mau bigi'a ma'uaa ana mei Haidaa ua i bigi'aa minaa ro'ou a'a minaa ei rama'a.

⁷ Ma fei uni'unii fei Spiriti i dinaa a'a hememea ba i hadumaa minaa o'ou.

⁸ A'a fei Spiriti, mei Haidaa na fanaa fei u'ugaa ano'anoia a'a hemea ma a'a ana fei Spiritii fei, ina fanaa fei u'ugaa apa'a a'a hemeadiai.

⁹ Ana a'a fei Spiriti fei, na fanaa fei we'iaa nara-nara a'a hemea ma ana fei hepalo ua Spiriti fei, ina fanaa hemeadiai fei ba i fapedugaa ei funua.

¹⁰ A'a hemea ina fanaa fei faufau fei foigia, a'a hemeadiai na fanaa fei ba i diware'augaa fei ba i nomai hinene, a'a hemeadiai na fanaa fei ba i

fanunu'apa'aa ei maumau ei spiriti, a'a hemeadiai na fanaa fei ba i wareaa ena warea hepapa gufu* ma a'a hemeadiai na fanaa fei ba i guaipa'aa ena wareagufu ma warefa'arewaiaa ei hanuna.

¹¹ Ma minaa ro'ou, bigi'aa hepalo ua Spiriti. Ma wagii fei nunumiana na fanaa hememea.

Hepalo Ua Pa'afi Ma'uaa Watauda Maroa

¹² Fei pa'afi, hepalo ua; ma'uaa ina pa'i watauda maroana. Ma ei watauda maroana ei, rona pa'afinaa hepalo ua. Ma ana ale'ei a'a Christ.

¹³ Uaa minaa o'ou na pudugufai a'a† hepalo ua Spiriti ba ale'ena hepalo ua pa'afi—nabaa o'ou Jew o Greece, humuwa o abaa humuwa—ina fanaa minaa o'ou hepalo ua Spiriti ba o hunu wagina.

¹⁴ Ma fei pa'afi, abaa hepalo ua maroana ma'uaa watauda.

¹⁵ Nabaa fei pinai i ware ba, “Si'ei ba abaa yau pani, yau abaa maroaa fei pa'afi,” hefei, abaa ale'ei ba hia abaa maroaa fei pa'afi.

¹⁶ Nabaa fei adia i ware ba, “Si'ei ba abaa yau puda, yau abaa maroaa fei pa'afi,” hefei, abaa ale'ei ba hia abaa maroaa fei pa'afi.

¹⁷ Nabaa minaa fei pa'afi ale'ei puda ua, i guainaa tamanu? Nabaa minaa fei pa'afi adia ua, i hatonaa tamanu?

¹⁸ Ma'uaa mei Haidaa na aufipuinaa minaa ei maroaa fei pa'afi ana ale'ei nunumiana.

¹⁹ Nabaa minaa e'ei fimina'ei ua, i bigibatanai fei pa'afi?

²⁰ Ina watauda maroa ma'uaa hepalo ua pa'afi.

* **12:10: 12:10** O, i wareaa ei rawerawe; v. 28 anaa † **12:13: 12:13** O, wagii

²¹ Lomi i ware fei puda a'a fei pani ba, “Lomi bigi'amu a'au!” Ma lomi i ware fei taba a'a fei pine ba, “Lomi bigi'amu a'au!”

²² Agia. Uaa ei maroa, ei rona fawawaniniaa unu nei pa'i a'a fei pa'afi.

²³ Ma ei maroa ona nara ba lomi honuaa ro'ou, onei fahonuaa ro'ou. Ma ei maroa ba ronei ude'opa'ai, ona hawainaa ro'ou ma falanaa huoo o'ou wagina.

²⁴ Ma'uaa ei manumanuu lelefoa, a'a ba manumanuu opa'aia ba omina falanaa huoo o'ou wagina. Ma'uaa, mei Haidaa na aufipuinaa ei maroaa fei pa'afi ma fahonuaa ei maroa, ei lomi rona honua

²⁵ ba inei'aa pa'i fi'i'areia a'a fei pa'afi ma ba ei maroa, ronei fihadumii.

²⁶ Nabaa hepalo maroa na tonaa fi'ia, minaa ei, ro'aa fi'ifipui a'ana. Nabaa hepalo na pa'i honuana, minaa ei, ro'aa ni'eni'efipui a'ana.

²⁷ Ma hamu'ou ale'ei pa'afii Christ ma hememea hamu'ou, ale'ei maroana.

²⁸ Ma a'a fei losuu, mei Haidaa na do'o rafeinaa ei apostle ma faguapaloaa rafeiana, ei mamama'a, fa'odumanuana, ei feroia, nene, ei bigi'aa ei foigia ma ei rama'a farawaninaa funua anaa. Ma ei rona hadupa'aa hefi'adiai, ei rama'a oma'aa bigi'a, ei rona warenaa u'ugai warea hepapa gufu.

²⁹ Haa, minaa ro'ou apostle? Minaa ro'ou mamama'a? Minaa ro'ou feroia? Minaa ro'ou, rona bigi'aa ei foigia?

³⁰ Minaa ro'ou, rona pa'i fei fana ba i farawaninaa ei funua? Minaa ro'ou rona warenaa

u'ugai warea hepapa gufu?‡ Minaa ro'ou, rona aida guaipa'aa ena wareaa hepapa gufu ma warefa'arewaiaa ei hanuna a'a hefi'adiai?

31 Ma'uaa hamonei§ refununuminaa ei baua fana.

Hagua

Ma e'eni a fama'aa hamu'ou fei

13

napa'aa muainaa mina e'ei. ¹ Nabaa a warenaa wareaa hepapa gufu,* o warenaa wareaa† ei alo'alo ma'uaa lomi na pa'i hagua a'au, yau ale'ei hepalo ha'ifa rona hafugia, o hepalo manumanu na ba'aba'a ua.

² Nabaa a diware'augaa fei ba i nomai nene ma apa'ifarawanima'aiaa minaa ei manumanu na ude'opa'ai ma minaa ei apa'a ma nabaa una pa'i fei we'iaa naranara ba i toigipa'aa Afuana ba neiree momogu i agi ma'uaa lomi una pa'i fei hagua a'au, pa'aa lomi hanuu.

³ Nabaa yau, a fanaa minaa ei manumanuu a'a ei lomi manumanu ma fei pa'afiu una fagu'aia a'a fei weguweguana‡ ma'uaa lomi una pa'i hagua a'au, pa'aa lomi ba a tonaa ne'a manumanu.

⁴ Fei hagua na pa'i fawiwi'aia ma firawania. Lomi i pa'i punepunea, warefa'agu'agua, o mam-agugua.

‡ 12:30: 12:30 O, Minaa ro'ou, rona warenaa ei u'ugai rawerawe
 § 12:31: 12:31 O, hamo'ei * 13:1: 13:1 O, warenaa ei rawerawe
 † 13:1: 13:1 O, warenaa ei rawerawe ‡ 13:3: 13:3 Hefi'a ne'ia
 mina ba, pa'afiu ba a warefa'agu

⁵ Lomi agu'agua, lomi fei naranara ba minaa hia ua, ina walalo fifi'ii ununa, lomi i naraiaa ei hafelo'aa hefi'a.

⁶ Fei hagua, lomi na ni'eni'e a'a ei manumanu hafelo ma'uaa a'a ei manumanu na fa'uai.

⁷ Ina'aida wagi'inaa ei rama'a, ina'aida nara-farawani a'a ro'odu, ina'aida fani o'onaia unuu rama'a ma ofasisia.

⁸ Fei hagua, lomi iwe fa'asisi. Ma'uaa, ei di-ware'auga, rowe pedu. Minaa ei wareagufu, rowe pedu. Fei apa'a, ana iwe pedu.

⁹ Uaa o'odu, ona aida ma'ida ua ma ona di-ware'augaa ma'ida ua,

¹⁰ ma'uaa ena na nomai fei fapopo'ia, ei lomi na po'aifarawani i apa'ai.

¹¹ Ei ui badui, warewareau ale'ei wareaa baduu ma apa'au ale'ei apa'aa baduu ma fei naranarau ale'ei naranaraa baduu. U'apowe wawanei, una fapedugaa fei maumau baduu.

¹² E'eni na tabora fafanunuaa o'ou, ale'ei ona igoaa fei hanunu warii fei abagua. Nefarani, owe fafanunufarawani. E'eni, una apa'aa ma'ida ua. Nefarani, awemina apa'ifarawani minaa ei manumanu ana ale'ei ba na apa'ifarawaninau mei Haidaa.

¹³ Ma eni, dufu, odumanu manumanu: we'iaa naranara, o'onaia unu ma hagua. Ma'uaa fei na pafeainaa ro'odu, hagua.

14

Ei Diware'auga ma ei Wareagufu

¹ Hamonei neneraa fei mau hagua ma nunumi-naa ei fanaa fei Spiriti fininaa refurefua. Fei

ba hamonei pa'aa nunuminia, fei fanaa fei di-ware'auga.

² Uaa hini i warenaa wareaa hepapa gufu,* abaa fi warenaa a'a ei rama'a, ma'uaa a'a mei Haidaa. Lomi ba hemea i guai'apa'aa hanuu ei wareana; uaa fi wareaa ei manumanu na ude'opa'ai a'a fei spiritina.†

³ Ma'uaa hini i diware'augaa ei ba i nomai nene, fi warenaa a'a ei rama'a, ba fawe'iwe'i, fa'unuwenuwe ma fararawanii ro'odu.

⁴ Hini mei i warenaa wareaa hepapa gufu, ifi fawe'inaa anaia. Ma'uaa, hini i diware'augaa ei ba i nomai nene, fi fawe'iaa fei losuu.

⁵ Nunumiau ba minaa hamu'ou nei warenaa wareaa hepapa gufu,‡ ma'uaa napa'aa rawani nabaa hamona diware'augaa ei ba i nomai hinene. Ma'uaa, ba i fawe'iwe'ii fei losuu, mei i diware'augaa ei ba i nomai nene na muainaa mei i warenaa wareaa hepapa gufu§ nabaa lomi hemea piguana.

⁶ Si'ei, ena lofu, nabaa a nomai a'a hamu'ou ma a warenaa wareaa hepapa gufu, tamanu rawani'ana fei noramiau a'a hamu'ou nabaa lomi na fa'arewaia hepalo manumanu nado'o ude'opa'ai a'a mei Haidaa, o fanaa hamu'ou ma'ida apa'a, o fa'aiaa hefaa diware'auga, o feroinaa hamu'ou?

⁷ Ana ale'ei a'a ei flute, o harp o ei manumanu lomi fawewenii ro'odu. Nabaa hepalo manumanu

* **14:2: 14:2** O, *hepalodiai rawerawe*; vv. 4, 13, 14, 19, 26 ma 27 anaa † **14:2: 14:2** O, *wagii fei Spiriti*. ‡ **14:5: 14:5** O, *hefi'adiai rawerawe*; vv. 6, 18, 22, 23 ma 39 anaa § **14:5: 14:5** O, *hefi'adiai rawerawe*; vv. 6, 18, 22, 23 ma 39 anaa

ale'ei na pa'i hepalo ua mau inaiana, batanai o guaipa'ia ba na wanewaneinaa fei lauga?

⁸ Ma nabaa fei maniwa na pa'i hepalo ua mau inaiana, hini i guaipa'ia ba inei ofafaufau a'a fei fifo'aia?

⁹ Ana ale'ei a'a hamu'ou. Nabaa lomi hamo'aa ware ale'ei ba rona guaipa'ia hefi'adiai, batanai ba hemea i guai'apa'aa ei wareaa hamu'ou? Nabaa ale'ei, hamo'aa ware'uanaa fei ilao.

¹⁰ Ona aida ba feni ano na pa'i watauda wareagufu ma'uaa minaa ro'ou, rona pa'ipedu hanuu ro'odu.

¹¹ Nabaa yau, lomi una guai'apa'aa hemea fi wareware, yau ale'ei rama'aa hepapa gufu i a'ana ma hia, ale'ei rama'aa hepapa gufu a'au.

¹² Ana ale'ei a'a hamu'ou. Hamona nunuminaa ei fanaa fei Spiriti ma'uaa hamonei fagipeaa ei fanaa fawe'iwe'ii fei losuu.

¹³ Ma si'ei, hini i warenaa wareaa hepapa gufu, inei do'o lafulafu ba i pigupa'aa hanuu ei wareana.

¹⁴ Hamatee, nabaa a lafulafuwarenaa wareaa hepapa gufu, fei spiritiu ana fi lafulafu ma'uaa fei naranarau lomi na bigi.

¹⁵ Si'ei, a batanai? Unei lafulafu fininaa fei spiritiu ma lafulafu fininaa fei naranarau anaa. Unei lalaugi fininaa fei spiritiu ma lalaugi fininaa fei naranarau anaa.

¹⁶ Nabaa yoi, o uduginaa mei Haidaa fininaa fei spiritimu, batanai ba hemeadiai dupuaa ei lomi rona guai'apa'aa ei wareamu* ba i ware "Amen" a'a fei warea 'ta'?

* **14:16: 14:16** O, dupuaa ei we wadu'aia

17 Fa'ua ba ona uduginaa mei Haidaa, ma'uaa lomi na apa'aa hanuna mei rama'a mei.

18 Una ni'eni'e a'a mei Haidaa ba una'aida wareaa watauda wareaa hepapa gufu laraa minaa hamu'ou.

19 Ma'uaa laloo fei humuu losuu, una nunumina ba a wareaa haipani ua paolaa warea ba i feroinaa hefi'a laraa fei ba a wareaa hefua pufaba'a paolaa warea wagii fei wareaa hepapa gufu ma lomi rona guai'apa'ia.

20 Ena lofu, hamonei'aa naradiai ale'ei mau ei baduu. A'a ei hafelo'a bigi'a, hamonei ale'ei ei baduu, ma'uaa naranaraa hamu'ou nei a'u.

21 Ina pa'i fei ne'aia wagii fei Law ba:

Mei Fasu na ware ba,

“A'a ei rama'a na u'ugai wareagufuu ro'ou

ma a'a ei haba'umuu ei rama'aa hepapa gufu, a warenaa a'a eni rama'a eni

ma'uaa ana lomi ro'aa guaipa'aa wareau.”

22 Si'ei, ei wareagufu abaa ale'ei lala a'a ei narafawe'ia ma'uaa lala a'a ei abaa narafawe'ia. Ma'uaa ei diware'auga, manumanuu ei narafawe'ia, a'a ba manumanuu ei abaa narafawe'ia.

23 Si'ei, nabaa minaa fei losuu na papa'ifipui ma minaa ro'ou, rona warenaa wareaa hepapa gufu ma nabaa hefi'a lomi ro'aa guai'apa'ia[†] o hefi'a abaa narafawe'ia, rona wadu'aimai laloo fei losuu, lomi ro'aa nara ba hamona poapoai?

24 Ma'uaa, nabaa i wadu'aimai nemea abaa narafawe'ia, o nemea lomi na apa'aa hanuu ei wareaa hamu'ou[‡] ena hamofi diware'augaa ei ba i

[†] 14:23: 14:23 O, hefi'a ei we wadu'aia [‡] 14:24: 14:24 O, hemea we wadu'aia

nomai i nene, i powe fa'apa'ia ba hia na hafelo ma minaa ro'ou, ro'awe narafafelo a'ana,

²⁵ ma ei naranarana, ei na ude'opa'ai, iwe are'are. Si'ei, iwe o'o'uinaa pu ma uduginaa mei Haidaa ma ware ba, “Mei Haidaa, hia pa'aa in-amoaa hamu'ou!”

Fei Pa'aa Mau Losuia

²⁶ Ena lofu, o ware batanai? Ei hamo'aa papa'ifipui, hemea na pa'i lauga, o feroia, o ware-falelefoaa ei na do'o ude'opa'ai, o wareagufu, o piguaa wareaa hepapa gufu. E'ei manumanu e'ei, ronei bigi'ia, uaa ba fawe'iwe'ii fei losuu.

²⁷ Nabaa hefi'a ro'aa warenaa wareaa hepapa gufu, te, hawii helagui o o'odui ua ro'aa ware, ei na ware hemea, nemea neido'o oma'a ma mei fi ware nei pa'i hemea piguana.

²⁸ Nabaa lomi na pa'i pigua, mei ba i ware, inei ofamadumu laloo fei losuu ma ware ana unaia a'a mei Haidaa.

²⁹ Helagui o o'odui mamama'a, ronei ware ma minaa ei rama'a, ronei itaalafuima'aiaa ei wareaa ro'ou.

³⁰ Ma nabaa i bailarofimai a'a hemea fi guta fei warefalelefoaa fei na ude'opa'ai, mei fi wareware neido'o ba'ofaa wareana.

³¹ Uaa ina pa'i au hememea hamu'ou ba i di-ware'augaa ei ba i nomai hinene ba minaa ei rama'a, ronei feroi ma fa'unuwenuweaa ro'ou wagina.

³² Ei spiritii ei mamama'a na udenaa ana panii ei mamama'a.

³³ Uaa mei Haidaa, abaa hia Haidaniaa ei bibiyei ua, uaa Haidaniaa fei gutafarawania.

Laloo minaa ei losuu ei apunaia,

³⁴ ei pifine, ronei babanini ma ronei'aa wareware laloo ei losuu, ma'uaa ronei fafafaunaa ana ro'ou, ale'ei i ware fei Law.

³⁵ Nabaa ro'aa i'igilabarainaa hepalo manumanu, ronei i'iginaa ei haroo ro'ou i humu, uaa manumanuu mamafaa nabaa nemea pifine i wareware laloo fei losuu.

³⁶ Fei wareaa mei Haidaa, noramiana a'a hamu'ou? Uniaa hamu'ou, hamona tonia?

³⁷ Nabaa hemea i nara ale'ei ba hia mamama'a, o na pa'i fanaa fei Spiriti a'ana, te, inei ware ba ei ne'ifanau hamu'ou, pa'aa wareaa mei Fasu.

³⁸ Nabaa i fanunu'au'uaialao feni wareau, hia, ana ro'aa fanunu'au'uaialao. §

³⁹ Si'ei, ena lofu, hamoneimina nunuminaa fei ba hamo'aa diware'augaa ei ba i nomai hinene ma hamonei'aa pauninaa ei ba ro'aa warenaa wareagufuu hepapa gufu.

⁴⁰ Ma'uaa minaa ei bigi'aa hamu'ou, nei fibo'ii ma hala'aifarawani.

15

Fei Asi'anaa Christ

¹ Ena lofu, eni ba a fanonominana hamu'ou fei rawani'a warea, fei una u'ufanaa hamu'ou, fei hamona tonia, fei hamona u i wagina.

² A'a feni rawani'a warea feni, hamona tela nabaa hamona urofawe'inaa feni warea, feni una u'ufanaa hamu'ou. Nabaa lomi, fei narafawe'iaa hamu'ou, pa'aa lomi hanuna.

³ Uaa tamanu una tonia, una fifaninaa a'a hamu'ou, uaa sifei fei napa'aa bauana* laraa

§ 14:38: 14:38 Hefi'a ne'ia ba, Nabaa lomi ina apa'aa fei, te, dirawaia * 15:3: 15:3 O, rawarawa

hefi'adiai manumanu: Christ na ma'e uaa ei hafelo'aa o'ou, ale'ei i wareia fei Bu'u Apuna

⁴ ma rona agifinia ma ina fa'asi'ania wagii fei fa'oduaiaa arewaa ale'ei i wareia fei Bu'u Apuna

⁵ ma ina fa'arewa a'a Peter† ma nene, a'a ei hefua ma helagui.

⁶ Ma nenee fei, ana a'a fei au fei, ina fa'arewa a'a ei lofu, puduu ro'ou na muainaa haipani pu'u. Ma watauda ro'odu, ana roi werawera ma'uaa hefi'a, rona ma'igudii.

⁷ I dii, ina fa'arewa a'a James ma nene, a'a minaa ei apostle

⁸ ma nenee minaa ro'odu, inawe fa'arewa a'au. Ana ale'ei hemea baduu lomi na wanini a'a fei au waniniana.

⁹ Uaa yau na fafau lalau a'a minaa ei apostle lomi na rawani ba ro'aa roroinau hemea apostle, uatani, una haperararaiaa fei losuu mei Haidaa.

¹⁰ Ma'uaa a'a fei rawani'aa mei Haidaa yau na oanaa ale'eni eni. Ma fei rawani'ana a'au na pa'i hanuna uaa na bigifawe'inaa yau laraa ro'odu, abaa ana yau, ma'uaa fei rawani'aa mei Haidaa, fei na oa a'au.

¹¹ Ma'uaa fei ba hini na u'u—ro'ou, o yau, abaa baa manumanu. Hai'ouna u'ugia ma hamona narafawe'i wagina.

Fei Asi'anaa ei Ma'ea

¹² Nabaa hai'ouna u'u ba Christ na asi'adii a'a fei ma'ea, tani ro'aa ware hefi'a hamu'ou ba lomi na pa'i asi'anaa ei ma'ea?

¹³ Nabaa lomi na pa'i asi'anaa ei ma'ea, Christ, ana lomi na asi'aa.

† 15:5: 15:5 Warea Greek ba *Cephas*

14 Ma nabaa Christ, lomi na asi'aa, fei u'ugaa hai'ou, lomi hanuna ma fei we'iaa naranaraa hamu'ou, ana lomi hanuna.

15 Nabaa ale'ei, o'ou fi u'u ba mei Haidaa na sifisifi, uaa, ona u'u ba mei Haidaa na fa'asi'anaa Christ a'a fei ma'ea. Uaa lomi ina fa'asi'ania nabaa pa'aa lomi asi'anaa ei ma'ea.

16 Ma'uaa, nabaa fa'ua ba ana rottaa asi'aa ei ma'ea, ana lomi na asi'aa Christ.

17 Ma nabaa ana lomi na asi'aa Christ, fena we'iaa naranaraa hamu'ou pa'aa lomi hanuna ma ana hamofi oa a'a ena hafelo'aa hamu'ou.

18 Ma ei rona ma'igudii a'a Christ, ana ro'aa pa'aa pa'ai.

19 Nabaa fei o'onaia unuu o'odu a'a Christ manu-manuu eni ua, a'a feni tatalaiaa o'ou feni ano, oneipa'aa faloloa'inaa ana o'ou laraa minaa ei rama'aa feni ano.

20 Ma'uaa, pa'aa fa'ua ba Christ na asi'adii a'a fei ma'ea. Hia, mei rawarawa fuua a'a ei rona ma'igu.

21 Uaa fei ma'ea, fanoramiaa hemea rama'a, si'ei, ana hemea rama'a nei fanoramiaa fei asi'anaa ei ma'ea.

22 Uaa a'a Adam minaa ei rama'a, rona ma'e ma a'a Christ, minaa ei, rowe to harenaa.

23 Ma'uaa, ei ma'ea, rona pa'i au ro'ou. Christ, hia, mei rawarawa fua ma ena ina hadiwe'imai, hememea ei maroana iwe asi'aa.

24 Ma nenee fei, iwe nomai fei baibaisio ena ina fanima'aiaa ei baua gufu na pa'i hapara wagina, ei forafora ma fei faufau ei hapara. Ipowe fifaninaa fei haparaia a'a mei Haidaa, mei Ama.

25 Uaa inei upanarofaa fei hapara nopa'aloo fei arewaa ba i aunaa ei bidibidii ununa haroo pinena.

²⁶ Fei a'apoo bidibidii unu ba i fanima'aia, fei ma'ea.

²⁷ Uaa ina “augaa minaa ei manumanu i haroo pinena.” Ma wagii fei ba “minaa ei manumanu” i ude haroo pinena, onei'aa nara ba hanuna sifei ba ana mei Haidaa, hia, haroo pinena. Ma'uaa, mei Haidaa na augaa minaa ei manumanu i haroo Christ.

²⁸ Ena i bigidigaa ei, mei Na'uu Rama'a, anaia, iwe oa haroo hemei inamina augaa ei manumanu harona. Ma mei Haidaa iwe pafeainaa minaa ei manumanu.

²⁹ Nabaa pa'aa lomi asi'ana, ro'aa batanai ei rona pudugufai uaa ei ma'ea? Nabaa ei ma'ea pa'aa lomi ro'aa asi'aa, tani ro'aa pudugufai ei rama'a wagii ro'ou? Ma nabaa ei ma'ea, pa'aa lomi ba ro'aa asi'aa, tani ei ba ronei pudugufai ei rama'a wagii ei ma'ea?

³⁰ Ma a'a hai'odu, tamanu pa'afina ba hai'ouna'aida bigi a'a ei manumanu ba i fafelooa hai'odu?

³¹ Fei mau gutanau ale'ei ba hepapalo arewaa una ma'e. Feni, ina fa'ua, ena lofu, ana ale'ei fei fa'uaia ba a'a Christ Jesus, mei Fasuu o'ou, una warefa'agu'agu a'a hamu'ou.

³² Ma wagii fei bigi'au una fiharei a'a ei rama'a yei Ephesus, ma'uaa tamanu hanuna nabaa una bigi'uaiaa ei manumanu yeni a'a feni ano? Nabaa lomi ro'aa asi'aa ei ma'ea,

“Te, odii o hanana ma hunu ua,
uaa narani, o'aa ma'e.”

³³ Apuna narafatata: “Oa tapuu ei hafelo'a ma ro'aa fafelooa fei rawani'a naranaraa hamu'ou.”

³⁴ Hamonei tohadiwe'inaa fei rawani'a naranaraa hamu'ou ma apuna bigifafelodiai, uaa hefi'a hamu'ou, lomi rona apa'aa mei Haidaa. Na wareaa fei ba hamonei mafa.

Fei Mau Unuu ei Rona Asi'aa

³⁵ Ma nabaa hemea rama'a i i'igai, “Batanai rona asi'aa ei ma'ea? Batanai mau unuu ro'odu?”

³⁶ Hefei, poapoa i'igaia! Tamanu ona faroia, lomi ba i habe nabaa atawe ma'e.

³⁷ Ei ona faroaa hepalo manumanu, ale'ei wheat, o hepaldia manumanu, lomi ba o'aa faroaa fei pa'apa'ana, uaa ona faroaa fei launa.

³⁸ Ma'uaa mei Haidaa na fanaa fei pa'apa'ana ale'ei naranarana. Ma a'a hepapalo lau ana na pa'i pa'apa'ana.

³⁹ Minaa ei pigio abaa fimina'ei. Ei rama'a, rona pa'i hepalo mau pigio, ei manulelele hepaldia, ei manufidufidu hepaldia ma ei nia hepaldia.

⁴⁰ Ma ei manumanu pafea, ana rona pa'i pa'affi ro'odu. Ma'uaa, fei mau pa'affi ro'ou hepalo ma fei mau pa'affi ei manumanu malagufu hepaldia.

⁴¹ Fei mau we'aa fei halo, hepalo, fei puda hepaldia ma ei pi'u, hepaldia. Ma fei mau we'aa hepalo pi'u na u'ugai a'a hepaldia pi'u.

⁴² Ana ale'ei fei asi'anaa ei ma'ea. Fei unu i i'ifai fininaa hafelo'a, ma'uaa i asi'aa fininaa hawera;

⁴³ Fei mau unu na i'ifai ina hafelo, ma'uaa fei unu i asi'aa, i pa'i hawerana. Fei na i'ifai, lomi faufauna, ma'uaa fei i asi'aa na pa'i faufauna.

⁴⁴ Ina i'ifainaa hefei ununa unuu rama'a ma'uaa i asi'aa fei ununa, unuu spiriti.

Nabaa na pa'i ununa, unuu rama'a, ana na pa'i ununa, unuu spiriti.

⁴⁵ Ma si'ei, ana ale'ei rona ne'idigia ba: “Mei rawarawa rama'a, Adam, ina to fawewenina”; mei a'apoo Adam, hia hemea na pa'i spiriti ma ana i fani faweweni.

⁴⁶ Mei rama'a spiriti a'a ba na nomai farawarawa, uaa mei rama'a ua, ido'o nomai ma nene, mei rama'a spiriti.

⁴⁷ Mei rawarawa rama'a mamarana wagii fei poraa malagufu. Mei fahelaguiiaa rama'a noranarai pafea.

⁴⁸ Ei unuu ei rama'aa malagufu, ana ale'ei mei rama'a mamarana wagii fei malagufu. Ei unuu ei rama'a rona dinaa pafea, ana ale'ei fei unuu mei rama'a noranarai pafea.

⁴⁹ Ma ana ale'ei ba ona torotonaa fei mau mei rama'aa malagufu, ana owe‡ tonaa fei mau mei rama'a noranarai pafea.

⁵⁰ A fa'arewaia a'a hamu'ou, ena lofu, ba fei pigio ma fei namo, lomi ba i wadu'ainaa fei haparaiaa mei Hidaa ma fei ba i maroro ana lomi ba i tonaa tamanu ei ba lomi i marorotoo.

⁵¹ Guainia. A warefanaa hamu'ou hepalo manu-manu na ude'opa'ai. Lomi ba o'amina ma'igu ma'uaa minaa o'ou, owe filogii

⁵² a'egime'ai, ale'ei usida, o bigoaa puda, a'a fei a'apoo aigaa fei maniwa. Uaa fei maniwa, iwe ai, ei ma'ea, rowe asi'aa ma lomi ba ro'aa wafuu ma owe filogii.

⁵³ Uaa eni hudi unuu o'ou, ro'awe wafuu ma'uaa opowe tonaa ei hudi unu lomi ba ro fai wafuu. Ma eni hudi unuu o'ou e'eni ro'aa ma'e ma'uaa hinene, owe tonaa ei lomi ro'awe ma'etoo.

‡ 15:49: 15:49 Hefi'a ne'ia mina ba *onei*

⁵⁴ Nefarani, fei ba i maroro, iwe tonaa tamanu lomi i marorotoo ma fei ba i ma'e, iwe tonaa fei lomi iwe ma'etoo. Ena na nodigimai fena au fena, ipowe nofa'uaimai fei ne'ia ba: "Fei asi'ana na muainaa fei ma'ea."

⁵⁵ "Fena ma'ea, hitani fei faufaumu ba ona mua?

Fena ma'ea, hitani fei fi'iamu?"

⁵⁶ Fei fi'iaa ma'ea, pono'aa ei hafelo'a. Ma ei hafelo'a na to faufauna a'a fei Law.

⁵⁷ Ma'uaa onei ware 'ta' a'a mei Haidaa ba a'a mei Fasuu o'ou Jesus Christ, ina famuainaa o'ou.

⁵⁸ Si'ei, ena rawani'a lofuu, ufawe'i. Apuna fanoramii hepalo manumanu ba i toiginaa hamu'ou. Ranimai hamoneimina fanaa hamu'ou a'a fei bigi'aa mei Fasu, uaa hamona aida ba a'a mei Fasu, ei bigi'aa hamu'ou, ipowe pa'i fuana.

16

¹ Ma wagii fei ba hamo'aa pagi'augaa ena mugoo po'ii haduhaduu ena apunaia, hamonei bigi'ia ale'ei ei wareau a'a ei losuu yei Galatia.

² A'a fei rawarawa arewaa laloo hepapalo hefa-pagipagia, hememea hamu'ou nei au'u'uginaa ma'ida mugoo po'ina, ale'ei ba i wareinaa puduna ma naraia ba hefiga inei augia. Ma ena una nomai, lomi ba hamo'aa todiai.

³ Ma ena una nomai, awe ne'inaa ei wareau ba batanai maumau ei rama'a, ei hamona rafeinaa ro'ou. Ma ba hamo'aa aloaa ro'ou fininaa fei ne'iau mawe ei mugoo po'i ba ronei dinaa Jerusalem.

⁴ Nabaa ona nara ale'ei ba unei nogiaa ro'odu, te, ronei aunufipui a'au.

Ei I'igaiaa Paul

⁵ Una aunudiginaa yei Macedonia, awe nomai a'a hamu'ou ma'uaa ado'o aunu'ailao Macedonia.

⁶ Narau ba a gutafipui a'a hamu'ou ma'ida, ale'ei i nopa'aloo fei pedupeduu fei au waiwana ba hamonei hadumau a'a fei tatalaiau, fei ba a dinaa wagina.

⁷ Nabaa a nomai e'eni, a guta ma'ida ua a'a hamu'ou. Si'ei, lomi ba a nomai e'eni, uaa nunumiau ba a gutafamadii ma'ida. Si'ei, awe nomai nefarani nabaa i ugainau mei Fasu.

⁸ Ma'uaa uneido'o guta yeni Ephesus nopa'alao fei au Pentecost,

⁹ uaa ale'ei hepalo baua gigei na gigi a'au ba uneiree wadu'ai ma bigi ma'uaa na pa'i watauda yei rona siba a'au.

¹⁰ Nabaa i nomai Timothy, hamonei fagutania ale'ei ba lomi na pa'i hepalo manumanu i fama'auia, uaa ifi bigi'aa fei bigi'aa mei Fasu, ana ale'ei yau.

¹¹ Si'ei, lomi na rawani ba nemea hamu'ou i ofadugia. Alofarawaninamii hia a'au. Yau fi guta'oma'uaia fipuinaa ei lofu.

¹² Ma mei lofuu o'ou Apollos, unamina i'igifawe'i a'ana ba nei aunufipuiwau a'a ei lofu ma dinaa a'a hamu'ou. Pa'aa lomi na nunuminia ba i nowau e'eni, ma'uaa iwe nowau nabaa i pa'i rawani'a auna.

¹³ Hamonei ofafaufau; ufawe'i a'a fei we'iaa naranaraa hamu'ou; apuna ma'au; hamonei ofawe'i.

¹⁴ Hamonei bigi'aa minaa ei manumanu fininaa hagua.

¹⁵ Hamona aida ba ei maroaa fei humuu Stephanas, ei rawarawa rama'a tonaa mei Fasu

yei Achaia ma rona augaa ana ro'ou ba ro'aa hadumaa ei apunaia. A i'igifawe'i a'a hamu'ou, ena lofu

¹⁶ ba hamonei guainaa wareaa ro'ou mawe minaa ei rona nomai ba ro'aa bigifipui wagii fei bigi'a.

¹⁷ Una ni'eni'e a'a fei noramiaa Stephanas ma Fortunatus ma Achaicus, uaa rona fani hefi'a manumanu lomi hamona hadumau wagina.

¹⁸ Uaa rona farawanidinaa fei spiritiu ma fei spiritii hamu'ou anaa. Ei mau rama'a ale'ei, hamonei fahonuanaa ro'ou.

Ei A'apoo Warea

¹⁹ Ei losuu yei Asia, rona famafufuoinaa hamu'ou. Aquila ma Priscilla,* lagunapa'aa famafufuoinaa hamu'ou uaa mei Fasu. Ma na pa'i hepalo losuu, rona figupui humuu lagua. Ana rona famafufuoinaa hamu'ou.

²⁰ Minaa ei lofu yeni, rona famafufuoinaa hamu'ou. Hamonei fihatofii puda a hamu'ou fininaa rawani'a naranara.

²¹ Yau, Paul, na ne'inaa panu feni famafufuoia.

²² Hini lomi i haguua mei Fasu, nei tonaa fei umua. Nomai, Mena Fasu!†

²³ Fei rawani'aa mei Fasu Jesus nei oafipui a'a hamu'ou.

²⁴ Feni haguau i dinaa a'a minaa hamu'ou, ena na oafipui a'a Christ Jesus. Amen.‡

* **16:19: 16:19** Warea Greek ba, *Prisca*, ana fei hara *Priscilla*

† **16:22: 16:22** A'a Warea Aramea fei warea, *Nomai, Mena Fasu* sifei ba *Maranatha*. ‡ **16:24: 16:24** Hefi'a ne'ia lomi na pa'i *Amen*.

Wuvulu Manufau Fi'ugaia
The New Testament in the Wuvalu-Aua Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Wuvalu-Aua long
Niugini

copyright © 2004 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Wuvalu-Aua

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-11-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

fa91fc57-dbb6-5be2-bed0-2ae5e341066c